

પરિવર્તન સ્થાયી ભાવ: 'એક ભ્રમણા'

શું પરિવર્તન પ્રકૃતિનો
સ્વભાવ છે?

બ્રહ્માંડ પરિવર્તિત નથી થતું,
ઉત્ક્રાંત થાય છે.

પરિવર્તન નિષ્કૃણતાની
સાંત્વના છે.

અંતિમ સત્ય શું છે?

મને નવું ઘર જોઈએ....પરિવર્તન

મને નવા પડદા જોઈએ... પરિવર્તન

મને નવું ફર્નિચર જોઈએ... પરિવર્તન

મને નવું ટી.વી. જોઈએ... પરિવર્તન

મને નવી ગાડી જોઈએ... પરિવર્તન

આપણે ભૌતિક પરિવર્તનના એટલા આદિ બની ગયા છીએ કે આપણને રોજિંદા જીવનમાં પણ નિત્ય નવાં ભોજન આરોગવાં ગમે છે. નિત્ય નવી ફેશનનો પોશાક ધારણ કરવો ગમે છે. ભૌતિક પરિવર્તન જાણે આપણી જીવનશૈલી બની ગઈ છે. પરિવર્તનને આપણે જીવનની આવશ્યકતા માનીએ છીએ, તેથી આપણી આસપાસ સઘળું બદલાય, તે આપણા મનને સંતોષ આપે છે.

ભૌતિક પરિવર્તનના 'ખોટા વિચારે' જીવન વિશેની આપણી 'સાચી સમજને' એ હદે ગ્રસી લીધી છે કે આપણે એ જાણી શકતા નથી કે આપણા તરંગોની અને શોખની પૂર્તિ હેતુ આપણે જે ભૌતિક પરિવર્તનોને આવકારીએ છીએ, તેનો આપણા મન પર કેવો પ્રબળ પ્રભાવ પડે છે.

પ્રત્યેક પરિવર્તન એક અભિઘાત છે, એક નૂતન આરંભ છે, એક સંઘર્ષ છે; જે સ્થાયી થયેલાને ઉખેડી નાંખે છે અને નવા આવેલાનો 'પુનઃ સ્વીકાર' કરીને, ઠરીઠામ થવા મજબૂર કરે છે.

આ આખીય પ્રક્રિયા કેટલી નકારાત્મક અને સંહારક છે તથા આપણા વિકાસને તે કઈ રીતે અટકાવે છે; તેનો ખ્યાલ સુધ્ધાં આપણને આવતો નથી.

'પરિવર્તન સ્થાયી છે' કહીને આપણે પરિવર્તનનો સહજ સ્વીકાર કરી લઈએ છીએ, પરંતુ જીવન એ ભૌતિક પરિવર્તન નથી.

જીવન શું છે?

જીવન એ આત્માએ પોતાના નિવાસ હેતુ શોધેલું શરીર રૂપી ઘર છે. તેથી જીવન સંદર્ભે પરિવર્તનનો અર્થ છે; દેહ બદલવો.

મારે નવી માતા જોઈએ છે. આ બદલાવ માટે જિવાતા જીવનનો અંત આણવો પડે. અર્થાત્ એક વાર જન્મ લીધા બાદ, જે જીવન જીવવાનું હોય, તેમાં આત્મા વારંવાર શરીર ન બદલી શકે. તેણે જન્મથી મૃત્યુ સુધીની સફર;

પોતે ધારણ કરેલા શરીરમાં જ પૂરી કરવી પડે, પોતાને પ્રાપ્ત થયેલા ‘સંબંધો’ સાથે જ પૂરી કરવી પડે. જીવનના બદલાતા હેતુ માટે અને કારકિર્દીની યા લક્ષ્યપ્રાપ્તિની આવશ્યકતા માટે, આત્મા શરીરને ચોક્કસ પ્રકારનો ઘાટ આપે છે. શરીરનાં વાણી, વર્તન અને વ્યવહારમાં પરિસ્થિતિને અનુરૂપ આવશ્યક બદલાવ કરે છે, પરંતુ પરિવર્તનને સ્થાયી ભાવ લેખીને દેહાકૃતિમાં મનફાવે તેમ બદલાવ કરતો નથી.

વયવૃદ્ધિ શરીરનાં સ્વરૂપોને બદલે છે, પરંતુ આ પ્રક્રિયા વિકાસની ક્રિયા છે. ફલતઃ આ બદલાતા સ્વરૂપો સાથેના શરીરને જીવંત રાખવા; તેના પર થતા ઔષધોપચાર, વ્યાયામ અને અન્ય કેટલાય પ્રકારના નુસખાઓની આજમાયેશનો આત્મા સ્વીકાર કરે છે પરંતુ શરીરને બદલતો નથી.

જીવન એક હેતુ છે.

આપણે આખીય જિંદગી આપણા હેતુની પૂર્તિ માટે ફાંફાં મારીએ છીએ. ઘણા માણસો એવા હોય છે જે આયુષ્યપર્યંત જીવવાનો હેતુ નક્કી કરી શકતા નથી. તેથી તેને પામવા માટે પ્રયત્ન પણ કરી શકતા નથી. કેટલાક માણસોને જીવનના અંત સુધી જીવવાનો હેતુ સમજાતો નથી. આવા લોકો અનેકવિધ પ્રવૃત્તિઓમાં અટવાયા કરે છે પરંતુ તેમના મનની સજ્જતા એટલી નથી હોતી કે તે જીવન જીવવાના સાચા હેતુને શોધી શકે. આવા લોકો દટપણે માને છે કે પરિવર્તન એ નિરંતર ચાલતી પ્રક્રિયા છે અને પોતાની આ માન્યતાને તે કોઈ પણ પરિસ્થિતિમાં બદલવા નથી ચાહતા.

‘પરિવર્તન એ સતત ચાલતી ક્રિયા છે.’ એ ઉક્તિ સરસ છે, પરંતુ ‘જીવવાનો આ એકમાત્ર માર્ગ છે.’ એ ઉક્તિ અસત્ય છે. પ્રત્યેક વેળા; જ્યારે આપણે આપણું ધ્યેય બદલીએ, ત્યારે નવા લક્ષ્યને પામવા માટે આપણે શૂન્યથી પ્રારંભ કરવો પડે.

શું આ અંતિમ સત્ય છે?

‘પરિવર્તન એ નિરંતર ચાલતી ક્રિયા છે.’

‘પરિવર્તન હોવું જ જોઈએ.’

‘પરિવર્તન પ્રકૃતિનો નિયમ છે.’

આ બધાં પ્રસ્થાપિત સત્યો છે.

‘સતત બદલાતા રહેવું’ એ બ્રહ્માંડનો સ્વભાવ નથી.

‘ઉત્ક્રાંત થવું’ એ બ્રહ્માંડની પ્રકૃતિ છે.

પરિવર્તન ઉત્ક્રાંતિનું પૂરક બળ છે અને ઉત્ક્રાંતિ એ એક ક્રિયા છે. આપણે બ્રહ્માંડનાં સ્વભાવનું આ સાચું હાર્દ વિસરી ગયા છીએ.

એક નાનું બીજ છોડ બને, નાનો છોડ મોટું વૃક્ષ બને, વૃક્ષ પરના ફૂલમાંથી ફળ બને.

આ લાંબી અને સતત ચાલતી રહેતી ક્રિયા છે. બીજમાંથી ફળ પ્રાપ્ત કરવાનો કોઈ ટૂંકો માર્ગ નથી હોતો. પ્રકૃતિનો આ નિયમ આપણને શું શીખવે છે?

પ્રકૃતિ પરિવર્તન નથી શોધતી, એ ઉત્ક્રાંત થાય છે.

ઉત્ક્રાંતિ એ વિસ્તાર, વિકાસ, વૃદ્ધિ અને સંપન્નતાની લાંબી સફર છે, સહજમાં થતું પરિવર્તન નથી.

પરિવર્તન અને ઉત્ક્રાંતિ બંનેમાં તફાવત છે. પરિવર્તન એક બદલાવ છે જ્યારે ઉત્ક્રાંતિ એ પાંગરવાની, વિકસવાની, વૃદ્ધિ પામવાની અવિરત ચાલતી પ્રક્રિયા છે.

સૃષ્ટિમાં ક્યારેય કોઈ પરિવર્તન થતું નથી. બ્રહ્માંડ પોતાની નિશ્ચિત તરાહ અનુસાર વિસ્તરતું રહે છે. બ્રહ્માંડમાં નવા તારાઓ બનતા રહે છે. આ તારાઓ જો ઉત્ક્રાંત ન થાય તો તેનો નાશ થાય છે. તે ખરી પડે છે. બ્રહ્માંડનાં પરિવર્તનનું સ્વરૂપ સામાન્ય નથી હોતું, રૌદ્ર હોય છે. બ્રહ્માંડીય પરિવર્તન વિનાશક આપત્તિ રૂપે યા ભાંગફોડ કરતી આફત રૂપે આવે છે. જ્યારે આપણે સ્થગિત થઈ જઈએ અથવા ઉત્ક્રાંતિમાં જોડાવાનું ભૂલી જઈને, ભૌતિક પરિવર્તનને આવકારીએ; ત્યારે આપણા જીવનમાં અને પ્રકૃતિમાં ખૂબ મોટી હલચલ થાય છે. દા.ત. જ્યારે અતિ ભોગવાદી બનેલી પ્રજા ભૌતિક પરિવર્તનનો અતિરેક કરી રહી હતી, ત્યારે કોરોના નામના સૂક્ષ્મ વિષાણુએ વિશ્વ આખાને હચમચાવી મૂક્યું. આવી હલચલ માનવજાતિને સ્મરણ કરાવે છે કે તેમણે સતત ઉત્ક્રાંત થવાનું છે. જીવવાની તરાહને પરિવર્તિત નથી કરવાની, જીવનને વિકસિત કરવાનું છે.

જીવનમાં થતી દરેક ઉથલપાથલ જિંદગીને ઉત્ક્રાંત કરે છે.

આપણે જ્યારે વ્યવસાયમાં નુકસાની કરીએ છીએ ત્યારે આપણી પાસે બે જ વિકલ્પો હોય છે. ધંધાને બંધ કરવો યા નવો ધંધો શરૂ કરવો. નવો ધંધો

શરૂ કરવો એ પરિવર્તન છે. ધંધાને ચાલુ રાખીને સખત પરિશ્રમ, કુનેહ તથા આવડત-હોશિયારી દ્વારા સફળતા પ્રાપ્ત કરવી, એ પ્રક્રિયા ઉત્ક્રાંતિ છે.

જીવનના દરેક ક્ષેત્રમાં કટોકટીનો અનુભવ કરવો પડે છે. આપણે તેનાથી દૂર નથી ભાગી જતા. આપણે તેનો સામનો કરીને, તેમાંથી નીકળવાનો માર્ગ શોધીએ છીએ અર્થાત્ આપણી સમજણને ઉત્ક્રાંત કરીએ છીએ.

અંગત જીવનમાં જ્યારે કટોકટી ઊભી થાય ત્યારે પારિવારિક જિંદગી દાવ પર લાગે છે. બે વિજાતીય વ્યક્તિઓ વચ્ચેના ખટરાગનું સરળ સમાધાન હોય છે; અલગ થઈ જવું અને એક કટુ સંબંધનો અંત આણવો. બીજો એક વિકલ્પ હોય છે; દર્દને સહન કરવું અને જખમને ભરવા દેવા. સંબંધમાં પેદા થયેલી કટુતાનાં કારણો શોધવાં, સમજવાં અને તેને દૂર કરવા પ્રયત્નો કરવા. સંબંધને અધિક સુંદર અને અધિક સુદૃઢ બનાવવો.

અંતિમ સત્ય શું છે?

માની લઈએ કે પરિવર્તન નિરંતર ચાલતી ક્રિયા છે.

કોના માટે?

હારનાર માટે?

નિષ્ફળતામાં શાંતિ, સંતોષ અને સાંત્વના શોધનાર માટે?

વિજયી બનનાર પરિવર્તનમાં નથી માનતા, ઉત્ક્રાંતિમાં માને છે.

આ સત્યને ઉજાગર કરનારી કેટલીક જીવંત હસ્તીઓ વિશે જાણીએ.

માઈકોસોફ્ટ વિન્ડોઝના જન્મદાતા બીલ ગેટસ; એક એવી વ્યક્તિ છે, જેણે પ્રથમ પગથિયે પગ મૂક્યા પછી, વ્યવસાયના સ્વરૂપનો સતત વિકાસ કર્યો. વિન્ડો ૧ થી વિન્ડો ૧૦; વિચારોની ઉત્ક્રાંતિ દ્વારા, વ્યવસાયિક પ્રગતિના પંથે અગ્રેસર બનીને, એ ધનકુબેર બની ગયો. વિન્ડો ૧ શરૂ કર્યા બાદ, એ સ્વાસ્થ્ય સારવાર કે અન્ય કોઈ ક્ષેત્રમાં જઈને અધિક સફળતા અને નામ કમાઈ શક્યો હોત, પરંતુ તેણે પોતાની સોફ્ટવેર કંપનીને અગ્રેસર બનાવવા કઠિન પરિશ્રમ કર્યો અને માઈકોસોફ્ટને દેશની જ નહીં, દુનિયાની પ્રથમ ક્રમાંકની કંપની બનાવી.

વૉરેન બફેટ નામની બુદ્ધિવંત વ્યક્તિએ નાણાં રોકાણના ક્ષેત્રે, કેટલીક

કંપનીના શેર્સમાં રોકાણ કર્યું. આર્થિક આંટીઘૂંટીઓનો અભ્યાસ કરીને તે વૉલ સ્ટ્રીટનો માંધાતા બની ગયો.

અબ્રાહમ લિંકન તેની રાજકીય કારકિર્દીના આરંભથી અમેરિકાના પ્રમુખ પદ સુધી પહોંચવાના પ્રયત્નોમાં અનેક ચૂંટણીઓ હાર્યા, પરંતુ રાજનીતિ છોડીને બીજા કોઈ ક્ષેત્રમાં ન ગયા.

જગતમાં એક જ લક્ષ્ય રાખીને, લક્ષ્યપ્રાપ્તિના પંથે અગ્રેસર બનીને, ઉચ્ચતમ સફળતા પ્રાપ્ત કરનાર મહાનુભાવોની યાદી તો લંબાતી જ જવાની!

હવે સફળતાની સમીક્ષાના બીજા પાસાનું અવલોકન કરીએ; જ્યાં માનવી સાફલ્યના ગિરિશૃંગે પહોંચીને ઊંડી ખીણમાં પડે! શું તેની ઉત્કાંતિ પર નવા સાહસની નિષ્ફળતાથી પૂર્ણવિરામ લાગી જાય છે?

બોલિવૂડનો કલાકાર અમિતાભ બચ્ચન સફળતાના સર્વોચ્ચ શિખરે પહોંચ્યા બાદ નાદારી નોંધાવે. શા માટે?

તેણે પરિવર્તનને આવકાર્યું. એક અભિનેતા તરીકે સફળ કારકિર્દી ધરાવવા છતાં, ફિલ્મનિર્માણ ક્ષેત્રે ઝુકાવ્યું, અને એવી નિષ્ફળતાનો સ્વાદ ચાખ્યો કે ઘર સુધ્ધાં ગિરવી મૂકવું પડ્યું. અમિતાભે ભૂલની આકરી કીમત ચૂકવી. સાથે સાથે ભૂલને સમયસર સ્વીકારવાની સમજદારી દાખવી. પોતાની લાયકાત, સમજણ, આવડત વગેરે તેને જેમાં સફળતા અપાવી શકે તેવા વ્યવસાયમાં પુનઃ પ્રવેશ કર્યો. આજે જીવનની સંધ્યાએ પણ, તે સૌથી અધિક ‘માગ’ ધરાવતો કલાકાર છે.

ઉદ્યોગપતિ ધીરુભાઈ અંબાણીના જ્યેષ્ઠ પુત્ર મુકેશ અંબાણીને પિતાનો ધીકતો ધંધો વારસામાં મળ્યો. કાપડ ઉદ્યોગની તેની વહીવટી કામગીરીએ, રિલાયન્સને વિશ્વની ટોચની પાંચ કંપનીઓમાં સ્થાન અપાવ્યું. એક સફળ ઉદ્યોગપતિએ; પોતાની કંપનીનો વિકાસ કરીને, તેને પાંચમા સ્થાન પરથી પ્રથમ સ્થાન પર પહોંચાડવાની જહેમત કરવાને બદલે, ‘તેલ અને ગેસ’ના વ્યવસાયમાં ઝંપલાવ્યું. અનેક પ્રકારની વ્યાવસાયિક કૂટનીતિઓ અજમાવવા છતાં પણ આ નવા વ્યવસાયમાં અંબાણી ધારી સફળતા ન મેળવી શક્યા.